ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№8(1)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 372 sahifa,
3-avgust, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

MUNDARIJA

Sun'iy intellekt muhitida o'sib kelayotgan Alfa avlodining shaxsiy va psixik rivojlanishi 10
Jo'rayeva Dilfuza Abdug'aniyevna

Teng yonli uchburchak xossalari va kesmaning o'rta perpendikulyari xossalaridan foydalangan holda masalalar yechish 13
Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li

Xiva xonligining siyosiy boshqaruv modeli: Buxoro va Qo'qon xonliklari bilan qiyosiy tahlili........................ 17
Mutallibjonov Boburmirzo

Boshlang'ich sinfda informatika fanini o'qitish metodikasi 26
Nosirova Feruza Baxadir qizi

Funksional savodxonlik asosida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini professional rivojlantirishning strukturaviy-faoliyatli modeli... 30
Gafurova Mahfuza Abbosovna

Mutafakkirlar asarlarida bolalar faolligini shakllantirishda o'yinlardan foydalanishning yoritilishi 35
Ravshanova Uldona Narziboyevna

Ijtimoiy-madaniy qadriyatlar variatsiyasi sharoitida talabalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish mazmuni 39
Vorisova Barnoxon Olimjon qizi

Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya integratsiyasi orqali yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish 43
Habibjonov Izzatbek Dilshodjon o'g'li

Bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy va refleksiv tafakkurini rivojlantirishda antifragil yondashuvning o'rni...... 51
G'ulomjonova Ziyodaxon A'zamjon qizi

Badiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari 57
Irisboyeva Xotiraxon Utbasarovna

Talabalarning o'quv amaliyoti jarayonida kasbiy mobilligini rivojlantirishda dual ta'limga asoslangan metodikani takomillashtirish 61
G'ofurov To'lqinjon

Didactic Opportunities of Content and Language Integrated Learning (CLIL) Technology in English Language Teaching 67
Ismailova Aziza Dilshodovna

Фольклорные источники в историко-географическом изучении памятников Устюрта.......................... 72
Канаатов Есимкан

Xorijiy davlatlar tajribasida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish amaliyoti......................... 76
Abdullayev Amirulla Xazratovich

Algoritmik faollikni rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvi 81
Pardayeva Kamola Sultonovna

Sun'iy intellekt va startap ekotizimi asosida talabalarning tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish 86
Imomaliyev Quvvat Choriyevich

Maktab ta'limida o'qitish sifatini baholashning ko'p tarmoqli raqamli-diagnostik tizimini joriy etish va boshqarish 91
Nurmetov Tursunbek Kenjayevich

Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarning o'qish samaradorligini oshirish 96
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi

Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarining malakaviy va pedagogik amaliyotlari uzviyligini ta'minlashning metodik modeli 99
Mardonov Maqsudbek Maxmudovich

Nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatishning nazariy-metodologik asoslari 103
Umarova Umidaxon Ibaydullayevna

Chizmachilik darslarida animatsiyali modellarni qo'llashning pedagogik asoslari 108
Xo'janiyozov Shokir Rustamovich

Fanlararo aloqadorlik asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish metodikasi va uning eksperimental samaradorligi 114
Isroilova E'zoza Akmal qizi

Umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarida ingliz tilini o'qitishda veb-kvestlar va raqamli keyslarni samarali qo'llash usullari 119
Shermatova Ra'no O'ktam qizi, Baxodirova Gulnoz Kamalovna

Xalq og'zaki ijodi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ faoliyatini takomillashtirish texnologiyalari 124
Abduraximova Muxabbat Allayevna

Bo'lajak fizika o'qituvchilarini nanotexnologiya sohasidagi bilimlarni taqdim etishga va o'qitishga tayyorlash metodikasi 129
Sottarov Abduvali Umirqulovich

Raqamli ta'lim muhitida talabalarning raqamli tafakkurini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish 133
Nuraliyeva Feruza Abdusalim qizi

Emotsional intellekt va raqamli kommunikatsiya: yoshlar psixologiyasida zamonaviy tendensiyalar 137
Qahharov Nuriddin Sherbek o'g'li

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda "o'quv burnout" (o'qishga nisbatan charchash va sovish) holatining oldini olishda motivatsion pedagogik texnologiyalar 142
Babajanova Gulmira Muratbayevna

Linguopragmatic Errors in Artificial Intelligence-Generated Translations 147
Aytmuxamedova Durdona Jasur qizi

Клинические особенности аллергодерматозов у лиц, проживающих в Ташкентской области 153
Абдуллаева Ф. Б., Саипова Н. С.

Tyutorlik faoliyatining pedagogik ahamiyati 160
Ashirova Gulnora Xayrullayevna

Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbga yo'naltirish metodikasini takomillashtirish 164
Nurmuratova Iroda Nuriddinovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda diqqat yetishmasligi va giperfaollik: mnemotexnik korreksiya 169
Egamberdiyeva Xuriyat Egamberdiyevna, Kaxxarova Ozoda Abdimo'minovna

The Historical Development of Translation 173
Sharopova Gulnoza Odil qizi

Integratsiya jarayonlarini samarali boshqarishga yo'naltirilgan metodik tizim 176
L. T. Xudaybergenova

Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlari metodikasini ishlab chiqish 180
G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi

Bo'lajak tibbiyot xodimlarining diagnostik kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni: ilmiy adabiyotlar sharhi 186
Xalimova S. A.

The Role and Opportunities of Artificial Intelligence (AI) in the Management of Educational Institutions 191
Abduqahorova Lobar Oybekovna

Malaka oshirish jarayonida maktab direktorlarining mediakompetentligini rivojlantirishning tashkiliy-boshqaruv mexanizmi 197
Xidirova Maftuna Ilhom qizi

Maktabgacha ta'lim muassasalarida iqtisodiy tarbiya berishda STEAM va an'anaviy usullarning qiyosiy tahlili 205
Boltayeva Nasiba Ilhom qizi

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

Kasb-hunar ta'limida elektromobillar va robototexnika yo'nalishlarini rivojlantirish: xalqaro hamkorlik tajribasi va "2+1" dual ta'lim modeli ... 209
Dushanov Nuriddin Qo'ldoshovich, Suvonov Murodjon Abdurahmon o'g'li, Ibragimova Dinara Rustam qizi, Karimova Oygul Ro'ziyevna, Avliyoqulov Muxammad Mustafoyevich

Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlarining metodikasini ishlab chiqish ... 212
G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi

Maktabgacha ta'limda "ijodiy faoliyat" va "kreativlik" konseptlarining nazariy-metodologik interpretatsiyasi ... 218
Komila Aytmuratova

Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi asosida rivojlantirishga doir mashqlar tipologiyasining samaradorligi ... 222
Maxmudova Feruza Salimdjonovna

O'zbek va rus nasrida oilaviy munosabatlarning badiiy-psixologik talqini ... 227
Qurbonova Malika Toxir qizi

O'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslari va zamonaviy pedagogik yondashuvlar ... 230
Saydaxmedova Barno Batirovna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matematik tayyorgarligi tarkibi: TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlari asosidagi nazariy tahlil ... 235
Abdusattarova Zaynab

Fizikani o'qitishda barqaror taraqqiyot tushunchalarini rivojlantirish: O'zbekiston kontekstida adabiyotlar tahlili ... 243
Avazova Oltin

Futbolda 11–12 yoshli darvozabonlarni texnik-taktik jihatdan tayyorlashda maxsus mashqlarning ahamiyati ... 247
Ibragimov Qosimbek Isroil o'g'li

Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanni o'qitish jarayonida sun'iy intellekt yordamida foydalanib nazariy bilimlarni hayotga tatbiq qilib o'rganish metodlari ... 253
Jo'layeva Munira Choriyevna

Creativity-Oriented Language Teaching in Karakalpak Folk Pedagogy ... 256
Khodzhaniyazova Aygul Aytmuratovna

Bo'lajak pedagoglarda estetik kompetentlikni rivojlantirishning metodik asoslari ... 264
Saidova Dilorom Erkinovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi ... 269
Farhodova Sevara Qo'ziboy qizi

Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari ... 274
Norkulova Jasmina Sodikovna

Umumta'lim maktablarida matematik kechalar orqali o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish samaradorligi ... 277
Saytniyozov Adham Annamuhammet o'g'li

Tibbiy va pedagogik ta'lim jarayonida "Case Study" metodini qo'llash orqali talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish ... 282
Shaymatova Azizaxon Rustambekovna

Dutor ijrochiligining amaliy-texnik jihatlariga e'tibor qaratish va ushbu jarayonni rivojlantirish ... 286
Shodiyeva Shahinabonu Shoirjon qizi

Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik texnikani shakllantirish texnologiyalari ... 293
Turimbetova Sveta Muhammedaliyevna

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlik menejmentini takomillashtirishda direktor o'rinbosarining roli ... 297
Xolnazarova Shaxnoza Baxodir qizi

Адаптивная геймификация в школьном обучении физике ... 304
Индира Бахадуровна Ерлепесова

Bo'lajak pedagoglarda qadriyatlar tizimining shakllanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillar ... 309
Taylanova Sh. Z.

Metakognitiv kompetensiya: mohiyati va mazmuni, tarixiy evolyutsiyasi 317
Xasanova Feruza Xurramovna, Abdullayeva G. A.

Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy tayyorgarlikni ta'minlovchi refleksiv va motivatsion mexanizmlar 322
Fayziyeva Umida Asadovna

Arab tilida jumla tuzilishi: ismiy va fe'liy jumlalarning nahviy tahlili 328
Quqonboyeva Moxlaroyim Elmurodjon qizi

"Maugli" asarining didaktik ahamiyati va obrazlar tahlili 333
To'g'onova Dinoraxon Mansurjon qizi

Jadid taraqqiyparvari Ahmad Zaki Validiyning ijtimoiy-siyosiy faoliyati va uning vatanparvarlik harakatlari ... 337
Raximov Azizbek Normurodovich

Biologiya darslarida kooperativ ta'lim texnologiyasidan foydalanish metodikasi 342
Ibodova Mahfuza Namozovna

Ta'limni tashkil etishning pedagogik omillari 346
Yuldasheva Nilufar Abdullayevna, Hazratkulova Lobar To'rabek qizi

5–7 yoshli qizlarda badiiy gimnastika orqali maxsus harakat ko'nikmalarini rivojlantirish 350
Botirova Sayyora Nurullayevna

Talabalarda grammatik kompetensiyani rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari 354
Aymanova Shiyrinay Kamilovna

Yosh ofitserlarda xizmat rezistentligini belgilovchi ijtimoiy-psixologik determinantlar 357
Rejametova Irada Ikramshikovna

Chapaqay o'quvchilarda grafik malakalarni rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari 363
Yusufzoda Shabnami Yunus

Преимущества использования STEAM технологий в дошкольном образовании 368
Садикова Д. Х.

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TALABALARDA GRAMMATIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLARI

Aymanova Shiyrinay Kamilovna
Ajiniyaz nomidagi NDPI tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada chet tillarni oʻqitish jarayonida grammatik kompetensiyani rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Unda grammatik kompetensiya tushunchasining nazariy asoslari hamda uning kommunikativ kompetensiyaga taʼsiri va undagi oʻrni yoritiladi. Xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari asosida grammatik kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi parafrazlash, diskursga asoslangan oʻqitish va metakognitiv strategiyalarning didaktik imkoniyatlari koʻrib chiqiladi. Ushbu yondashuvlarning grammatik bilim, koʻnikma va malakalarni rivojlantirishdagi ahamiyati qiyosiy jihatdan baholanadi. Tahlil natijalari ushbu yondashuvlarni integratsiyalashgan holda qoʻllash til oʻrganuvchilarning grammatik kompetensiyasini samarali rivojlantirishga xizmat qilishini koʻrsatdi. Olingan xulosalar grammatika taʼlimining samaradorligini oshirish uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit soʻzlar: grammatik kompetensiya, parafrazlash, diskurs, didaktik, metakognitiv, integratsiya.

Abstract: This article analyzes modern pedagogical approaches to developing grammatical competence in the process of foreign language teaching. It highlights the theoretical foundations of the concept of grammatical competence, as well as its influence on and role in communicative competence. Based on the scientific views of foreign and local scholars, the didactic potential of paraphrasing, discourse-based learning, and metacognitive strategies for developing grammatical competence is examined. The significance of these approaches in developing grammatical knowledge, skills, and abilities is evaluated from a comparative perspective. The results of the analysis indicate that the integrated application of these approaches contributes to the effective development of learners' grammatical competence. The conclusions have both theoretical and practical significance for improving the effectiveness of grammar instruction.

Key words: grammatical competence, paraphrasing, discourse, didactics, metacognitive, integration.

Аннотация: В данной статье анализируются современные педагогические подходы к развитию грамматической компетенции в процессе обучения иностранным языкам. Рассматриваются теоретические основы понятия грамматической компетенции, а также её влияние и роль в формировании коммуникативной компетенции. На основе научных взглядов зарубежных и отечественных исследователей исследуются дидактические возможности перефразирования, обучения, основанного на дискурсе, и метакогнитивных стратегий, способствующих развитию грамматической компетенции. Проводится сравнительная оценка значения данных подходов в развитии грамматических знаний, навыков и умений. Результаты анализа показали, что интегрированное применение этих подходов способствует эффективному развитию грамматической компетенции изучающих иностранный язык. Полученные выводы имеют теоретическую и практическую значимость для повышения эффективности обучения грамматике.

Ключевые слова: грамматическая компетенция, перефразирование, дискурс, дидактика, метакогнитивные стратегии, интеграция.

KIRISH

Globallashuv, raqamlashtirish va xalqaro aloqalarning kengayishi sharoitida xorijiy tillarni bilish shunchaki qoʻshimcha koʻnikma emas, balki zamonaviy jamiyatning muhim ehtiyojlaridan biriga aylanmoqda. Bugungi kunda xorijiy tillarni oʻqitishdagi asosiy muammolardan biri grammatik qoidalarni passiv yod olishdan olingan bilimlarni amaliyotda samarali qoʻllashga oʻtishni taʼminlashdan iborat. Zamonaviy taʼlim jarayonida chet tilini bilish ommaviy axborot manbalari, ilmiy maʼlumotlar bazalari va ilgʻor texnologiyalardan samarali foydalanish imkonini beradi. Xalqaro munosabatlarga boʻlgan talabning ortib borishi samarali xorijiy til taʼlimining ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Ayni paytda xorijiy til taʼlimi koʻlami kengayib borayotgan sharoitda oʻquvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Til vositalaridan muloqot jarayonida toʻgʻri va samarali foydalanishni taʼminlovchi grammatik kompetensiya kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy element-

laridan biridir. Chet tilini o'rganishda grammatik kompetensiyaning rolini baholash qiyin. U nutq faoliyatining barcha turlarini rivojlantirishga xizmat qiladi, fikrning aniq va izchil ifodalanishini ta'minlaydi hamda madaniyatlararo muvaffaqiyatli muloqot uchun zamin yaratadi. Chet tillarni o'qitishning zamonaviy metodikasi grammatikani nafaqat qoidalar tizimi, balki kommunikativ niyatlarni amalga oshirish vositasi sifatida ham talqin etadi. Shu sababli grammatik kompetensiyani shakllantirish kommunikativ, kognitiv va interfaol o'qitish usullaridan foydalangan holda nutq faoliyati kontekstida amalga oshirilishi zarur. Demak, grammatik kompetensiya kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi, chet tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirishning zaruriy sharti bo'lib xizmat qiladi hamda uning rivojlantirilishi filologiya yo'nalishi talabalarining til o'rganish sifatini oshirishga yordam beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Grammatik kompetensiya tushunchasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy izlanishlarida ko'rib chiqilgan. Zamonaviy tadqiqotlarda grammatik kompetensiya o'quvchining turli kommunikativ vaziyatlarda grammatik jihatdan to'g'ri fikrlarni tushunish va ifodalash qobiliyati sifatida talqin etiladi.

Eng umumiy ko'rinishda grammatik kompetensiya N. Xomskiy tomonidan cheksiz miqdordagi grammatik jihatdan to'g'ri gaplarni yaratishga imkon beradigan cheklangan miqdordagi grammatik qoidalarni nazariy va amaliy jihatdan bilish sifatida ta'riflangan [2].

Shunga qaramay, keyinchalik N. Xomskiy konsepsiyasini mashhur amerikalik tilshunos D. Xayms kengaytirib, tildan foydalanishning kommunikativ va sotsiolingvistik jihatlariga alohida urg'u berdi.

Grammatik kompetensiyani kommunikativ kompetensiyaning to'rt tarkibiy qismidan biri sifatida qayd etgan D. Xayms ushbu hodisani tilning vaziyatga mosligini ichki anglash hamda nutqiy faoliyat ishtirokchisi bo'lish imkonini beruvchi qobiliyat sifatida ta'riflaydi [5].

M. Kanale va M. Svenning fikriga ko'ra, grammatik kompetensiya tilning morfologiyasi, sintaksisi, semantikasi va fonologiyasi bo'yicha leksik birliklar hamda qoidalarni bilishdir [1].

N. D. Galskovaning fikricha, chet tilini o'rganish jarayonida grammatik kompetensiya o'quvchilarning to'g'ri gaplar tuza olishi, ularni tushunishi, grammatik xatolarni aniqlay bilishi, to'g'ri va noto'g'ri til shakllari haqida xulosa chiqarishi hamda tilni nazorat qilish bo'yicha topshiriqlarni bajarishi uchun zarur va yetarli bo'lgan nazariy bilimlar va lingvistik ko'nikmalar majmuidir [4].

Umume'tirof etilgan klassifikatsiyaga, jumladan, Tillarni bilishning Umumevropa kompetensiyalari (CEFR) ga ko'ra, grammatik kompetensiya o'zaro bog'liq bo'lgan quyidagi uchta tarkibiy qismni o'z ichiga oladi [1]:

1. **Grammatik bilimlar** – til birliklari va gaplarni tuzish qoidalari haqidagi bilimlarni o'z ichiga oladi.
2. **Grammatik ko'nikmalar** – nutqda grammatik tuzilmalarni avtomatlashtirilgan tarzda to'g'ri qo'llashni ta'minlaydi.
3. **Grammatik malakalar** – egallangan grammatik bilim va ko'nikmalardan og'zaki hamda yozma muloqot jarayonida kommunikativ vazifalarni samarali hal etishda foydalanish imkonini beradi.

Grammatik tayyorgarlikning yetarli darajada shakllanmaganligi talabalarning chet tilidagi nutqni idrok etish va uni hosil qilish imkoniyatlarini cheklaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Til o'rgatish metodikasiga oid ilmiy-metodik manbalar shuni ko'rsatadiki, grammatik kompetensiyani rivojlantirishning eng samarali yo'llari o'quvchiga yo'naltirilgan hamda kommunikatsiyaga asoslangan ta'lim yondashuvlarining integratsiyasiga tayanadi. Zamonaviy tadqiqotlar faqat grammatik qoidalarni yodlashga e'tibor qaratish o'rniga, o'quvchilarni turli kommunikativ kontekstlarda grammatikani mazmunli qo'llashga undaydigan o'qitish usullariga alohida e'tibor qaratmoqda. Shu sababli xorijiy tillarni o'qitish metodikasida talabalarning grammatik kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladigan yangi metodlar, pedagogik yondashuvlar va strategiyalarni tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Quyida grammatik kompetensiyani rivojlantirishda samaradorligi ilmiy jihatdan ko'rib chiqilgan asosiy yondashuvlar tahlil qilinadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Parafrazlash (Paraphrasing). Garchi parafrazlash (qayta ifodalash) an'anaviy ravishda yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirish strategiyasi sifatida ko'rilgan bo'lsa-da, so'nggi uslubiy tadqiqotlar uning o'quvchilarni muqobil grammatik tuzilmalardan foydalangan holda gaplarni qayta shakllantirishga o'rgatish orqali grammatik kompetensiyani rivojlantirishga ham xizmat qilishini ko'rsatadi. Diane Larsen-Freemanning Teaching Language: From Grammar to Grammaring asarida grammatika qoidalar yig'indisi emas, balki ma'no ifodalash vositasi sifa-

tida talqin etiladi [6]. Muallif grammatik kompetensiyani rivojlantirish vositasi sifatida turli grammatik konstruksiyalarni qayta ifodalash (reformulation, re-expression), transformatsiya va ma'noga asoslangan mashqlarni tahlil qiladi. Ushbu yondashuv talabalarga bitta fikrni turli grammatik tuzilmalar orqali ifodalashni o'rgatadi. Natijada grammatik moslashuvchanlik, kontekstual aniqlik, kommunikativ samaradorlik hamda og'zaki va yozma nutqda grammatik bilimlarni mazmunli qo'llash rivojlanadi. Rod Ellis ham grammatik shakllarni turli kommunikativ vazifalar orqali qayta ishlash va ifodalashning ahamiyatini ta'kidlaydi [10].

Diskursga asoslangan yondashuv (Discourse-Based Approach). M.A.K. Halliday va Christian M.I. Matthiessenning Halliday's Introduction to Functional Grammar asari funksional lingvistika sohasidagi eng muhim manbalardan biridir [7]. Mualliflarning ta'kidlashicha, grammatika shunchaki qoidalar tizimi emas, balki ma'no yaratish vositasidir. Shu nuqtayi nazardan, diskursga asoslangan o'qitish o'quvchilarga haqiqiy kommunikativ kontekstlarda grammatik tuzilmalarning qanday ishlashini tushunish imkonini beradi va shu orqali grammatik kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Michael McCarthy Language as Discourse asarida til birliklarining vazifalari diskursiv muhitda yanada to'liq anglanishini, tilni kontekstda o'rganish esa uning shakli va ma'nosi o'rtasidagi bog'liqlikni chuqurroq tushunishga yordam berishini ta'kidlaydi [8].

Metakognitiv strategiyalar (Metacognitive Strategies). Metakognitiv strategiyalar o'quvchining o'z o'quv jarayonini mustaqil ravishda rejalashtirish, kuzatish, nazorat qilish va baholashga qaratilgan strategiyalardir. Ular til o'rganuvchiga nafaqat grammatik qoidalarni o'zlashtirish, balki ularni turli kommunikativ vaziyatlarda ongli ravishda qo'llash imkonini beradi. Metakognitsiya tushunchasi ilk bor John Flavell tomonidan 1976-yilda ilmiy muomalaga kiritilgan [3].

Keyinchalik Rebecca L. Oxford ushbu strategiyalarning chet tillarni o'qitishdagi ahamiyatini asoslab, ular talabalarga o'z xatolarini tahlil qilish va samarali o'rganish usullarini tanlashga yordam berishini ta'kidlagan [9].

Tahlil qilingan ilmiy manbalar grammatik kompetensiyani samarali rivojlantirish uchun bitta yondashuvning o'zi yetarli emasligini ko'rsatadi. Turli pedagogik yondashuvlarni o'zaro integratsiya qilgandagina talabalarning grammatik bilim, ko'nikma va malakalarini kompleks rivojlantirish mumkin. Masalan, parafrazlash yoki bir xil ma'lumotni turli grammatik tuzilmalar yordamida ifodalash talabalarda grammatik moslashuvchanlikni hamda grammatik variantlarni ongli ravishda tanlash ko'nikmasini shakllantiradi.

Diskursga asoslangan yondashuv esa grammatikani kontekstda qo'llash va grammatik tanlovning kommunikativ maqsad bilan bog'liqligini tushuntiradi. Metakognitiv strategiyalar til o'rganuvchini o'z xatolarini mustaqil ravishda tahlil qilishga va ularni bartaraf etish yo'llarini tanlashga o'rgatadi. Ushbu yondashuvlarning integratsiyasi grammatik bilim, ko'nikma va malakalarni o'z ichiga olgan grammatik kompetensiyani har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Ingliz tilini o'qitish amaliyotida grammatik kompetensiya tilni samarali o'zlashtirish hamda nutqda to'g'ri va ravon muloqot olib borishning muhim sharti hisoblanadi. Ko'rib chiqilgan adabiyotlar tahlili va zamonaviy pedagogik yondashuvlar haqidagi mulohazalar shuni ko'rsatadiki, grammatikani samarali o'qitish faqat grammatik qoidalarni o'rgatish bilangina cheklanmasligi, balki ulardan muloqot jarayonida mazmunli foydalanishni ham ta'minlashi lozim. Parafrazlash, diskursga asoslangan yondashuv hamda metakognitiv strategiyalarning o'zaro integratsiyasi chet tilini o'rganuvchilarning grammatik bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Canale, M., & Swain, M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing// Applied Linguistics. – 1980. – No. 1. – P. 47–54.
2. Chomsky, N. Syntactic Structures. – The Hague–Paris: Mouton, 1957. – 117 p.
3. Flavell, J. H. Metacognitive Aspects of Problem Solving // In: Resnick, L. B. (Ed.). The Nature of Intelligence. – 1976. – P. 231–235.
4. Galskova, N. D. Теория обучения иностранным языкам. – Москва: Академия, 2004.
5. Hymes, D. On Communicative Competence // Sociolinguistics. – Harmondsworth: Penguin, 1972. – P. 269–293.
6. Larsen-Freeman, D. Teaching Language: From Grammar to Grammaring. – Boston: Heinle & Heinle Publishers, 2003. – P. 2.
7. Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. Halliday's Introduction to Functional Grammar. – Routledge, 2014. – P. 4.
8. McCarthy, M., & Carter, R. Language as Discourse. – London: Longman, 1994.
9. Oxford, R. L. Teaching and Researching Language Learning Strategies. – Routledge, 2013. – P. 7.
10. Ellis, Task-Based Language Learning and Teaching. – Oxford University Press, 2003.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.